

dagbladpers kwam in die dagen woorden tekort om haar afkeuring uit te spreken over het optreden der 'dolerenden' en hun voornaamste leider, dr. Abraham Kuyper.

Dat de liberale en conservatieve pers, waarin de vrijzinnigheid de toon aangaf, afwijzend stond tegenover Kuypers kerkelijk streven, hoeft geen verwondering te wekken. Het gereformeerd confessionalisme, zoals dat door Kuyper en de zijnen werd voorgestaan, beschouwde zij evenals Poelman als een religieus atavisme, dat het volk bedierf door een 'bekrompen godsdienst van een opgewarmd Calvinisme'. De leervrijheid in de Hervormde Kerk, waarin een godsdienstig leven 'vrij en krachtig, tintelend van echte humaniteit'² kon bloeien, waardeerde zij als een belangrijke verworvenheid van de negentiende eeuw, die nu door Kuypers actie werd bedreigd. 'Er is eene partij', schreef de *Amsterdamsche Courant* op 14 januari 1886, onder de indruk van de gebeurtenissen in de Nieuwe Kerk te Amsterdam, 'die onrust en beroering sticht, omdat zij tot elken prijs, deze gevoelens als onfeilbare waarheid wil erkend zien, — eene partij, die aan anderen de vrijheid niet gunt, welke zij zelve verlangt. Zal het haar gelukken de dagen van den ouden geloofsdwang te doen wederkeeren?'.

Ook Kuypers democratische neigingen, zijn gebrek aan respect voor classis en synode, en zijn scherpzinnige, maar onbarmhartige en soms persoonlijke polemieken wekten verzet en zelfs afkeer. Dat Kuyper ook bij het nastreven van zijn kerkelijke idealen strateeg en politicus bleef en weloverwogen te werk ging, ergerde zijn tegenstanders, die spraken van zijn 'handigheden', onwaarachtigheid en berekening. Zoals het liberale dagblad *Het Vaderland* in die dagen schreef: 'De zoetsappige zalvende toon van dr. Kuyper, in verband met zijn revolutionnair optreden, wekt onzen diepen weerzin. Ook weten wij zeer wel, dat deze strijd, dien hij heeft gezocht, hem slechts een aanleiding is tot de verscheuring van het Hervormde kerkverband, waarop altijd zijn streven was gericht'.

Had de linkse³ pers dus weinig reden om Kuyper als leider der Doleantie te ontzien, de felheid waarmee zij hem aanviel en bestreed valt voor een belangrijk deel ook te verklaren uit politieke motieven. Voor haar was Kuyper niet in de eerste plaats de rust-

2. Dr. J. van den Bergh, 'de scheuring in de Nederlandsch-Hervormde Kerk', in: *De Tijdspiegel*, 1886, eerste deel, 417.

3. 'Links' hier in de vooroorlogse betekenis van 'niet-confessioneel'.